

»SLOVENSKI ETNOGRAF«

Med redke strokovne revije, ki jih redno izdajajo naši muzeji, spada zbornik etnografskega gradiva, razprav, ocen, knjižnih in organizacijskih poročil »Slovenski etnograf«,¹ glasilo osrednjega slovenskega etnografskega zavoda, Etnografskega muzeja v Ljubljani.

Podobno kot za kulturno zgodovino je značilno tudi za etnografijo, da si v svetu in tako tudi na Slovenskem svojo vlogo v znanstvenem in prosvetnem življenju še išče. Vzrok temu bo različno pojmovanje o ljudski kulturi, ki jo različni časi različno obravnavajo. K. Štrekelj, slovenski etnograf in urednik Slovenskih narodnih pesmi, je gledal v folklori, torej v enem od delovnih področij etnografije, znanost o slovenskem narodu (Prim. Veda II. 1912, str. 539), kakor se kaže v narodnih pesmih. Za isti čas pa je D. Pirjevec (Naša sodobnost V, 1956, str. 359) ugotovil, da je nacionalist XIX. stoletja videl v svojem ljudstvu nosilca nacionalnih značilnosti in da je zavoljo tega vsebovala njegova ljubezen do ljudstva mnogo potez etnografske radovednosti in folkloristične navdušenosti. Ker pa Pirjevec ni določil pojma o ljudstvu, etnografiji ali folklori in je pri Štreklju pojem o narodu šele izhajal iz podobe, ki bi jo o njem podala narodna pesem, je potemtakem predmet etnografskih obravnavanj tudi pri nas še vedno gibljiv in časovno spremenljiv.

Giblјivost obravnavanja in skoraj brezmejno delovno področje ljudskih kultur je očitno tudi v načelnem uvodu v IX. letnik »Slovenskega etnografa«, kjer poroča, oprt zlasti na švicarske in švedske etnografe, o bistvu etnografije in njeni delovni metodi V. Novak. Ko izhaja iz dognanja, da je »ljudkost« oblika, način in vrsta mišljenja in ravnanja, ki izvira iz ljudske plasti, enači etnografijo v načelu z določenim območjem kulturne zgodovine, zlasti z vsebino »ljudskosti«, ki da je enaka ljudskim potezam ali lastnostim slehernega posameznika; zakaj slehernik je odvisen od izročila in okolja, ki ju tudi sam ohranjuje in sproti stalno ustvarja. Če je moglo tako zavoljo pomanjkljivega razvida o delu zgodovinskih znanosti postati bistvo etnografije enako bistvu kulturne zgodovine, velja to tudi še za etnografijo kot »znanost o sedanjosti«, ki hoče zadostiti nalogi, ki je že od Tukidida smoter zgodovinopisja.

Novakovo enačenje etnografije s kulturno zgodovino pa ni samo slovenska, temveč splošna etnografska zadeva, ki korenini po eni strani v oporečni specializaciji in pomanjkljivi koordinaciji znanstvenega dela sploh, razen tega pa v pomanjkljivem načelnem razpravljanju in razvidu o razpoložljivem gradivu zlasti za obravnavanje medsebojnih vplivov višje kulture na ljudsko in narobe. Očitno se izraža to v etnografskih delovnih metodah, s katerimi obravnavajo ljudske kulture razen zgodovine in tehnike še jezikoslovje, geografija, sociologija in psihologija, tako da sodelujejo pri raziskovanju ljudskih kultur prav vse družbene in tehniške znanosti s svojimi delovnimi metodami, ki šele morejo reševati študijska vprašanja v etnografiji; tako ostane etnografiji zlasti koordinacija raziskav o ljudskih kulturah. Vse drugo je izročilo etnografske preteklosti iz časov, ko je študij ljudskih kultur izhajal in rasel iz antropologije.

¹ IX. letnik. Uredila Boris Orel in Milko Matičetov. Izdal in založil Etnografski muzej v Ljubljani. 1956. 320 str.

Vzporedno z uvodno nedognanostjo o bistvu in metodah etnografije in pa ob pomanjkanju lastne delovne metode, ki šele daje določeni dejavnosti legitimacijo za samostojno znanost, je vsebina IX. letnika »Slovenskega etnografa« priča smotrnega dela uredništva, ki je znalo pridobiti sodelavce zlasti za zbiranje ogroženega terenskega gradiva. S tem je vsebina tega zbornika opredeljena v poglavju o materialni ljudski kulturi, o ljudski pesmi, o ljudski umetnosti, o ljudskem pravu, v knjižna poročila z ocenami in v organizacijska poročila. Prvo poglavje o materialni kulturi (B. Orel, Ljudske smuči na Bloški planoti, v Vidovskih hribih in v njih soseščini; T. Urbas, Krplje in smuči na Pohorju; M. Jagodič, Krplje na Gorenjskem; F. Šarf, Sani v hribovskih predelih Gorenjske) je vsebinsko in metodično gospodarsko-zgodovinsko, zlasti ljudskoprometno. Drugo poglavje (B. Merhar, Od kod Vodniku snov za basen Kos in brezen?; Iv. Grafenauer, Slomškov rokopis narodne pesmi »Jurij s pušo«; St. Kotnik, Stefan Modrinjak kot avtor ljudskih popevk; K. Bačer, Dolenjski ljudski pesnik in godec Ivan Rupnik-Može) je po snovi in metodi literarnozgodovinsko. Tretje (M. Gušić, Rukav platnene košulje na starinskem ženskom ruhu iz Škednja pri Trstu; N. Kuret, Harlekin v Bohinju; B. Rudolf, Ob problemu slovenskih panjskih končnic;) obravnava ljudsko likovno in gledališko umetnost, medtem ko je četrto (S. Vilfan, Vprašanje »opasila«) s področja pravne zgodovine. Vsako je po svoji vsebini in delovni metodi bližje znanosti z uporabljeno delovno metodo (gospodarski ali prometni, literarni, umetnostni ali pravni zgodovini) kot pa sledečemu poglavju, čeprav sestavljajo vsa poglavja skupaj v tematičnem pogledu samostojno znanost, etnografijo.

Resda je mačehovsko obravnavanje ljudskih kultur v različnih znanstvenih zvrsteh privedlo do pobud za samostojno raziskovanje posamičnih; res je, da je vse do danes ostalo pri tem zlasti v zgodovini, ki črpa skoraj izključno le arhivsko gradivo, medtem ko terenske spomenike in izročilo zapečkarsko zapostavlja; res pa je, da je bilo to mogoče v časih racionalistične in romantične znanosti, medtem ko je sedaj z realistično znanstveno delavnostjo nujno, da se raziskovanje ljudskih kultur spravi v sklad z ustreznimi delovnimi metodami. To je še posebno važno zavoljo vključitve ljudske kulture v podiplomski študij, ki bo poglobljajal absolvente etnografije v študij zgodovine, geografije, umetnostne, glasbene, gledališke, literarne ali pravne zgodovine in narobe. Nadalje terja demokratizacija javnega življenja zlasti z družbenim upravljanjem jasen pogled na ljudske kulture za vse, ki se v javnosti s kulturo in prosveto ukvarjajo, saj je ljudska kultura stvarnost in temelj, iz katerega raste prihodnja. Čeprav stojimo danes na pragu skupnostne kulture, ki bo nadomestila dosedanjo stanovsko opredeljeno, bo ostalo še dolgo časa poznanje ljudske kulture silnica, ki krepi voljo po napredku, dviga zavest odgovornosti do sočloveka in njegovega življenjskega okolja ter jo razlaga z njenimi sestavnimi prvinami, tako da mora ob vsem tem znanstvena analiza nadomestiti nekdanjo racionalistično etnografsko radovednost in folkloristično navdušenost. Šele z znanstveno analizo in prosvetnim vrednotenjem posameznih sestavin in zlasti prvin ljudskih kultur se lahko sprosti etnografija romantične sanjivosti, meglenosti o svojih ciljih ter se uvrsti med družbene vede tudi kot znanost o sedanjosti; se pravi kot zgodovinska znanost s posebno poudarjenimi viri in izročili. Zavoljo tega se etnografija v celoti le viroslovno razlikuje od drugih družbenih znanosti po sorazmerno izdat-

nejšem črpanju likovnih in spominskih izročil in ob tem z zahtevanimi metodičnimi prijemi že ustaljenih družbenih znanosti, zlasti zgodovinskih.

Če gledamo na ljudske kulture s tega družbenega stališča, je IX. letnik »Slovenskega etnografa« svojo nalogo koristno opravil. Knjižne ocene in razprave zlasti B. Orla o bloških smučeh ali S. Vilfana o opasilu v primorskih krajih so skrbno pripravljene in oprte na zadostna domača izročila, pisane in likovne viře. Razprave oziroma poročila o smučeh, krpljah in saneh odpirajo širše področje materialne kulture v zgodovini lesa sploh, študija o opasilu pa načenja skupino vprašanj o urbanističnih sestavinah v zgodovini slovenskih naselij. Ugotovitev N. Kureta, da je bohinjski harlekin predmet ponikjene kulture, nasprotuje načelnim izvajanjem iz uvoda o bistvu in metodah etnografije in dokazuje, da morajo načelni pogledi na etnografijo temeljiti v domačem gradivu o ljudskih kulturah, ne pa izhajati samo s tujih gledišč, ki pač ustrezajo tujemu gradivu in njegovemu obravnavanju. Razlike v doseganju objavljenih razprav in objavljenega gradiva pa vnašajo v vsebino »Slovenskega etnografa« določeno neskladnost o smotru objav ter kličejo k delitvi razprav od prispevkov s prevladujočim gradivom, ker so razprave namenjene pač še drugačnim ciljem kot zgolj gradivo. Taka delitev je posebno pereča danes, ko sta se začela Slovenska akademija znanosti in umetnosti in pa Glasbeno-narodnopisni inštitut uveljavljati s samostojnimi objavami iz naše ljudske kulture, kar kaže na osamosvojevanje etnografskih študij od dosedanje tradicionalne etnografije. Se pravi: s pričetim razčlenjevanjem dosedanje enciklopedične etnografije nastopa tudi potreba po samostojnem zbiranju in objavljanju gradiva iz posameznih vej ljudskih kultur in temu vzporednih poglobljenih etnografskih obravnav, kar bo nujno tudi določilo razmerje do znanstvenih zvrsti z gradivu ustrezno delovno metodo.

Iz tega in iz posebnosti etnografskega gradiva se porajajo prihodnje naloge »Slovenskega etnografa«. Spričo dejstva, da Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Glasbeno-narodnopisni inštitut že prevzemata izdajateljske naloge, kar se tiče ljudske duhovne kulture ali folklore, in spričo dosedanje vsebine »Slovenskega etnografa« postaja vedno bolj očitna naloga, naj ta časopis objavlja zlasti razprave o ljudski materialni kulturi, saj je ta neposredno povezana z nalogo in smotrom Etnografskega muzeja v Ljubljani kot izdajatelja in založnika, istočasno pa tudi z vsemi etnografskimi oddelki slovenskih pokrajinskih muzejev. To terjajo dosežena razvojna stopnja slovenske etnografije in delovne metodične potrebe splošne etnografije, ki se razvija iz pretekle enciklopedične etnografije v zvezo zvrsti o ljudskih kulturah, podobno kot deluje že celo generacija tudi zgodovina.

Spričo dosedanjega uspešno opravljenega dela pripade »Slovenskemu etnografu« (in Etnografskemu muzeju v Ljubljani z etnografskimi oddelki slovenskih pokrajinskih muzejev) v prihodnjem razvoju etnografske znanosti naloga, voditi zbiranje in poglobljati obravnavanje likovnih in predmetnih virov in izročila o slovenski materialni ljudski kulturi. Etnografski muzej v Ljubljani je po osvoboditvi med slovenskimi muzeji začel s periodičnimi objavami. Devet letnikov njegove strokovne revije je veliko delo, ki bo ohranilo trajno vrednost, in mimo njega ne bo mogel, kdor se ukvarja in živi s slovensko ljudsko kulturo. Spričo meglenih pojmov o bistvu in delovnih metodah etnografije je ohranil »Slovenski etnograf« enciklopedični značaj vse dotlej.

dokler niso nastopili z ustreznimi lastnimi izdajami drugi sorodni etnografski zavodi, obravnavajoč nadrobnejša poglavja te stroke. Zaradi svojstvenih etnografskih delovnih metod, ki ustrezajo vsebini posameznih ljudskih kultur pomenijo vzporedne objave za etnografijo korak naprej in s tem narekujejo »Slovenskemu etnografu« osamosvojitve in opredelitev na razvojno obdelavo zlasti naše materialne kulture, kar je tudi osrednje delovno področje Etnografskega muzeja v Ljubljani.

Franjo Baš

GLEDALIŠČE

O DRAMATURGIJI GRŠKE TRAGEDIJE

Sofokles, Kralj Oidipus¹

Grška tragedija je v današnjem modernem gledališču umetniški problem, ki je komaj zadovoljivo rešljiv. Vsi poskusi, vzbuditi v današnjem gledališču podobno, v bistvu grozljivo občutje človeške ničevosti, ki ga je vzbujala antična igra za stare Helade, se ne posrečijo ne toliko zaradi današnjih drugačnih mimičnih sredstev in drugačnega rezonančnega prostora kolikor zaradi popolnoma drugačne moralne dojemljivosti in občutja občinstva, kateremu so bile te igre namenjene. Vse spoštovanje, ki ga je znala stara filologija v šoli vcepiti do mogočne in edinstvene himnične in elegične umetnosti Ajshila in Sofokleja, današnjemu človeku vendarle ne more vzeti občutka, da je ta, po svojem nastanku in namenu sakralna gledališka umetnost v zelo majhni meri psihološka umetnost in da je tudi občutje te sakralne umetnosti s svojimi poudarki vsemogočnosti božje in ničevosti človeka v bistvu orientalsko, prikazujoč tragiko človeka brez njegove osebne krivde. Ne gre tu za kak pantragizem, marveč preprosto za metafizično varstvo nad človekom, ki je zgolj lutka višjih sil, katerih vsemogočnost naj se na njem kot vidnem objektu demonstrira. Vsa tolmačenja usode v grški dramatiki v modernejšem smislu so neogibno privedla grško ontološko problematiko na krščansko metafizično področje, razlagala spoznavno zmoto grškega junaka kot moralni greh in katarzo kot moralno očiščenje. Tako tolmačenje grške dramaturgije je sicer porodilo moralno kavzalnost evropske meščanske dramaturgije, ni pa pojasnilo grške tragike, kajti pri enačbi grška usoda — krščanska Previdnost manjka na oni strani važen posredni člen krščanske metafizike, to je milost božja.

Človek kot lutka višjih sil pa ima v grški tragediji značilne posledice za pojmovanje in oblikovanje značajev oseb. Že Aristotel je trdil, da značaji v drami niso važni, da je važno samo dejanje, to je mitos s svojo usodo. In

¹ Uprizoritev ljubljanske Drame; režija: Slavko Jan; scena Vladimir Rijavec.